

DE VERLORENEN

Kim Echlin
De verlorenen

Vertaald door Inge de Heer

2009
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Het citaat 'Vals van hart, scherp van oor, moorddadig van hand' op bladzijde 213 is afkomstig uit *King Lear* van William Shakespeare en vertaald door Willy Courteaux (William Shakespeare, *Verzameld werk*, Amsterdam/Antwerpen: Meulenhoff/Manteau, 2007).

Copyright © 2009 Kim Echlin

All rights reserved

Copyright Nederlandse vertaling © 2009 Inge de Heer

Published by arrangement with Penguin Group (Canada) through

Caroline van Gelderen Literary Agency

Oorspronkelijke titel *The Disappeared*

Oorspronkelijke uitgever Penguin Group (Canada), 2009

Omslagontwerp Ingrid Paulson

Omslagbelettering Studio Jan de Boer

Omslagillustratie Art Wolfe/Getty Images

Foto auteur Janet Bailey

Vormgeving binnenwerk Adriaan de Jonge

Druk Koninklijke Wöhrmann, Zutphen

ISBN 978 90 234 5166 2

NUR 302

www.debezigebij.nl

*Met het jaar Zero brak een tijdperk aan waarin er in het
uiterste geval
geen gezinnen meer zouden zijn,
geen gevoelens, geen uitingen van liefde of verdriet,
geen medicijnen, geen ziekenhuizen,
geen scholen, geen boeken, geen wetenschap,
geen vakanties, geen muziek:
alleen nog arbeid en de dood.*

— NEW INTERNATIONALIST

Voor de vrouw op de markt

Zegt het voort.

—VANN NATH

Montreal

Mau was een kleine man met een litteken op zijn linkervang. Ik koos hem op de Russische markt, uit een drom chauffeurs met smekende ogen. Ze bereden een fiets, tuk-tuk, riksja of brommer. Een paar hadden een auto. Ze drongen zich aan me op, probeerden mijn aandacht te trekken, me van de groep te scheiden.

Het licht in Mau's ogen was een speldenprik door zwart papier. Hij schatte en rekende. Ik koos hem omdat de anderen achteruitweken toen hij naar voren stapte. Ik zei tegen hem dat het vele avonden in beslag zou kunnen nemen. Ik zei dat ik alle nachtclubs van Phnom Penh langs moest. Het licht van zijn ogen wrong zich in dat van de mijne. Toen ik hem vertelde waar ik mee bezig was, verwijddde en vernauwde de speldenprik zich in een flits van medeleven. Toen noemde hij zijn prijs, die hoog was, en zei: ik kan u helpen, *borng srei*.

Botten wurmen zich naar de oppervlakte. Er is dertig jaar verstreken sinds die dag op de markt in Phnom Penh, en nog steeds hoor ik je zingende stem. Ik heb je in oud-Montreal leren kennen, op de avond dat ik naar L'air du Temps kwam om Buddy Guy 'I Can't Quit the Blues' te horen zingen. Ik was zestien. De zaal stond blauw van de rook, ronde tafels en houten stoelen waren op een kluitje bij het kleine podium neergezet. Het was Halloween. Charlotte en haar vriendinnen waren niet verkleed, maar ik greep de gelegenheid aan om mijn leeftijd te verhullen met een glanzend, rood oogmasker, dat rond de slapen versierd was met gele en paarse veren. Ik had lang, loshangend krulhaar en ik droeg een strakke, zwarte coltrui met een ribbelpatroon, mijn wijdeste

spijkerbroek en leren laarzen. Zodra we voorbij de portier waren trok ik mijn masker af, en ik zag dat je naar me keek. Voor de pauze rolde ik aan één stuk door sjekkie's die ik aan de meisjes uitdeelde, luisterend naar Buddy Guy, die met hoog opgetrokken wenkbrauwen en open mond smekend de blues zong: eerst 'Stone Crazy' en 'No Lie', en daarna met dichtgeknepen ogen over liefde van lelijke meisjes en liefde waarom gebedeld wordt, terwijl ik telkens een blik opzij wierp om te zien of je nog wel naar me keek.

Ik ontweek jouw donkerbruine ogen niet. In de pauze stond je op, en met een stoel boven je hoofd liep je door de menigte naar me toe. Je was slank en pezig, je droeg een wit T-shirt en een vale spijkerbroek, en je zwarte haar was samengebonden in je nek. Je leren jack was versleten en je sportschoenen waren afgetrapt. Je kwam met de stoel boven je hoofd naast me staan, boog opzij om een dienblad door te laten, en zei tegen de meisjes aan mijn tafeltje: Mag ik bij jullie komen zitten? Ik heb mijn eigen stoel meegenomen.

De meisjes keken elkaar aan en iemand zei ja, en je wurmde je stoel naast me, met de rug tegen de tafel. Charlotte zei: Jij speelt in No Exit, ik heb je zien optreden in de kroeg. Hoe heet je?

Serey.

Ze schonken uit de kan een glas bier voor je in en je sprak ons met je zachte stem toe. Je zei: Wat studeren jullie? Toen je je naar mij toe draaide, moest ik zeggen: Ik zit nog op de middelbare school.

Charlotte zei: Ik ben haar privélerares Latijn. Ze heet Anne Greves. Je vroeg: Is Latijn moeilijk? Een meisje tegenover je aan tafel vond je leuk en zei: Ik studeer Latijn. Je zei dat je bijles wiskunde gaf op de universiteit. Je zei dat je hen er weleens had gezien, maar mij niet.

Charlotte zei: Haar vader doceert daar en ze wil niet gezien worden.

Je glimlachte opnieuw – er ontbrak een halvemaanvormig stukje aan je voortand – en je zei: Cool, met een merkwaardig accent dat een mengeling was van Québécois, Engels en iets wat ik niet kon thuisbrengen.

Het licht in de zaal werd gedimd. Je boog je naar me toe en fluisterde: Ik wil je haar aanraken.

Ik zei geen nee of ja, maar ik voelde de warme druk van je handpalm op mijn schedel. Daarna liet je je ellebogen op de rug van je stoel rusten.

Je sprak met die mengeling van belangstelling en afwezigheid die ik van mannen kende. Je opgewonden ogen schoten heen en weer tussen het tafeltje waar je vandaan kwam, het podium, en mij. Je wilde weten wie er naar je keek. Je wilde naar Buddy Guy kijken en naar de trompetten en gitaren vooraan op het podium. Je wilde naar mij kijken.

Jaren later zei je: Ik herinner me dat ik toekeek hoe je met één hand sjekkies rolde, geen moment stilzat terwijl de meisjes aan je tafeltje praatten. Je leek zo vrij. Ik herinner me het licht in je haar.

Het was een tijd waarin jonge mensen uit alle windstreken in volkswagenbusjes door de bergen van Afghanistan reden en chantten in Indiase ashrams. Maar jongens als jij waren geen hippies, vredesactivisten of backpackers; jongens uit de koloniën zoals jij waren van oudsher naar het buitenland gestuurd om te studeren. Je was zes jaar weggeweest, je had geleerd je in drie talen thuis te voelen, was vertrouwd geworden met de omgangsvormen en eigenaardigheden van het Westen. Je was geschoold in wiskunde en rockmuziek. Je wist alles van functies en verhoudingen, en de muzikanten met wie je bevriend was zongen tegen de oorlog en hielden love-ins voor de vrede. Het was een tijd waarin jonge mensen geloofden dat de wereld grenzeloos kon zijn, zoals

muziek. Heel naïef allemaal, achteraf gezien. Je was vijf jaar ouder en sprak een taal die ik nog nooit had gehoord. En verder was er dat dierlijke gevoel, de geur van je leren jack, de siddering in mijn buik, de stem van Buddy Guy en je adem tegen mijn oor.

Jaren later zei je: Weet je nog hoe schokkend het was in die tijd, een Aziatische jongen met een blank meisje, of een zwarte met een blanke, of een Franstalige met een Engelstalige, terwijl we allemaal net deden of alles kon? Ik had nog nooit een blank meisje durven meevragen tot ik jou leerde kennen, die avond in L'air du Temps.

Buddy Guy kwam na de pauze op in een groen colbert dat hij al spelende uittrok. Terwijl hij met zijn linkerhand de snaren hamerde, neertrok en opduwde, schudde hij zijn rechterarm uit de mouw, en terwijl hij met zijn rechterhand tokkelde en plukte, liet hij de linkermouw van zijn arm glijden. Zijn colbert viel op de grond en hij grijnsde naar ons toen we voor zijn gekheid klapten. Zijn moeder was dat jaar gestorven en hij zei dat hij ter ere van haar op een polkadot-gitaar zou gaan spelen, maar dat hij die nog niet had. Hij speelde muziek die hij ooit elders had gehoord, trompetten en violen, en brouwde met een snufje van dit en een snufje van dat een stoofpot uit New Orleans, als eerbetoon aan Muddy, B.B. en Junior. Daarna ging hij over op zijn eigen werk. Hij zong over een wanhopige smeekbede in 'One Room Country Shack' en over ongeduldige liefde in 'Just Playing My Axe'. Met zijn brede, innemende glimlach zong hij 'Mary Had a Little Lamb', daarna ging het over vragen om een stuiver van een engel en over vreemde gevoelens en gebroken harten en, hoofdschuddend, over vrouwen die hij niet kon behagen, terwijl we allemaal wisten dat hij wie dan ook kon behagen, en wat mij betrof werd het nooit meer licht in de zaal. Je legde je gespierde arm om mijn schouder,

trok me naar je toe en vroeg o zo zachtjes: Mag ik je thuisbrengen? Aan de rand van de zaal waren wat mensen aan het dansen, en je nam mijn hand en trok me overeind om mee te doen. Je kon wel met je heupen draaien maar je bewoog je handen op een manier die niet thuishoorde bij rock-'n-roll of de blues: aan het eind van elke maat boog je elegant je pols iets naar achteren.

Charlotte en de meisjes aan mijn tafel trokken hun jas aan, hingen hun tas over hun schouder en lieten met een rukje hun lange haar hun warme kraag uit zwiepen, als overhemden die aan een waslijn wapperen. Ik zei: Tot ziens.

We liepen in de kille herfstlucht over keienstraatjes naar het noorden. Je zei: Heb je zin om naar een optreden van mijn band te komen?

Misschien, zei ik. Waar kom je vandaan?

Cambodja.

Er kwamen lachende Halloweenvierders langs, die in Québécois Frans naar elkaar riepen terwijl ze uitgedost in zwarte capes, duivelsmaskers en engelenvleugels door het donker renden. Cambodja? Ik trok mijn oogmasker af.

Je raakte de veren aan en zei: Anne Greves, het bevalt me hier. Het is hier zo onvoorstelbaar vrij.

Die eerste wandeling naar huis wist ik het eigenlijk al.

Voor mijn vaders appartement aan l'Avenue du Parc draaide ik me naar je toe en trok je de schaduw onder de ijzeren trap in. Je drukte je lippen op de mijne en ik herinner me je ogen door de gaten in mijn masker en je hand die mijn schedel raakte. Je trok me tegen je aan en ik voelde de eerste streling van je vingers op mijn gezicht. Achter het traliewerk op de trap bespeurde ik de beweging van een buurjongen met zijn Halloweenmandje, die in de schaduw met grote ogen naar ons stond te kijken, sabbelend op een snoepje. Ik keek hem aan en zei: Jean Michel, *pourquoi tu n'es pas*

au lit? Ik keek weer naar jou en zei: *O malheureux mortels!*
O terre déplorable! Je lachte, liet me los en zei: Ik wil dat de
hele wereld het ziet, en je stak je hand uit alsof je de jongen
zijn snoep wilde afpakken. Toen gingen we bij het kind op
de trap zitten en je haalde een stukje touw uit je jaszak en
deed hem een trucje voor. Daar zaten we, een kind, een bal-
ling, en een bijna-vrouw, samen in het donker. Ik hoor je
stem nóg Buddy Guys 'I Found a True Love' zingen, en ik
weet nog goed hoe we daar die avond zaten, kijkend naar
de wolken die voor de maan langs dreven.

Papa was een lange, stevige man met dik haar en een verlegen glimlach die zijn gedrevenheid maskeerde. Toen ik klein was bezochten we samen een protestantse kerk. Volgens mij was hij niet gelovig, maar ik denk dat hij dat wel had willen zijn. Hij had de gewoonte om de kerkbank in te glijden, zijn ogen dicht te doen, zijn hoofd te buigen, en met de duim en middelvinger van zijn rechterhand zijn neusrug vast te houden. Als ik hem in die bidhouding gadesloeg, zag ik een zich blootgevende, kwetsbare man die bij zijn god probeerde te zijn. Aan de muur van de kinderkamer in het souterrain hing een uit een tijdschrift gescheurde foto van een lange Christus met vriendelijke ogen die tegenover twee schapen en een ezel staat, met zijn armen om twee kinderen heen geslagen. Deze Christus had enigszins kromme schouders, en net zo'n verlegen glimlach als papa.

Ik heb me er ooit bij papa over beklagd dat ik geen moeder had. Hij zei: Sommige dingen kunnen we niet veranderen. Wat je uiteindelijk leert is: opstaan, blijven proberen, dan vind je je weg.

Ik hoorde hem aan en hunkerde nog steeds naar tederheid. Ik wilde dat hij zei: Ik help je wel. Maar dat deed hij niet. Hij zei: Beschouw jezelf als een solitair, een unieke edelsteen in de kroon van de koning, de steen der wijzen.

Waarom kan ik niet de edelsteen in mijn eigen kroon zijn? vroeg ik.

Toen lachte hij zijn bulderende, Deense lach. Ik amuseerde hem wanneer ik me gedroeg zoals hij – vastberaden, koppig – en ik was nooit bang om vrij te zijn, iets wat ik toeschreef aan het vroegtijdig overlijden van mijn moeder. Ze was een van mijn vaders studenten geweest. Hij was vijftien

jaar ouder dan zij en ik was het product van hun namiddagpassie. Als op een ijskoude middag in Montreal onverbidde-lijk het licht uitdooft, wil dat vreemden weleens naar elkaar toe drijven. Mijn moeder gaf haar studie op om mij groot te brengen, maar toen ik twee was werd haar auto op een spekgladde snelweg vermorzeld door een truck. Papa nam een Frans-Canadese huishoudster in dienst, Berthe Gagnon, om voor mij te zorgen. Berthe was goedlachs, keek me liefdevol aan en vulde de leegte die mijn moeder had achtergelaten. Er is me verteld dat ik na korte tijd mijn moeder niet meer miste. Maar mijn vader miste haar wel. Hij gaf niet om een huiselijk leven. Berthe ging naar de ouderavonden van mijn school, bracht me naar koorrepetities en keek toe bij mijn sportwedstrijden.

Papa had geen tijd voor spel. Hij was in armoede opgegroeid, hard werkend en ambitieus, als enige zoon van een geïmmigreerde Deense visser, die op een van de zandbanken voor Newfoundland omkwam toen papa nog een jongetje was.

Mijn vader zei graag: De oorlog gaf een arme knul zoals ik de kans zich te ontwikkelen.

Hij was gereedschap- en stempelmaker en moest smeken om bij de marine te mogen, want men had in Canada zelf zijn vaardigheden nodig. Toen het hem eindelijk was gelukt in dienst te gaan, was de oorlog voorbij. Maar hij bofte. Hij verruilde zijn uniform met de mooie gouden knopen en geheven ankers voor een veteranenopleiding. Hij studeerde techniek en specialiseerde zich in prothetische geneeskunde.

Ik vond het niet vreemd dat hij zelden thuis was. De meeste vaders die ik kende waren in die naoorlogse jaren van opbouw niet vaak thuis. Papa hield er graag een vaste dagindeling op na: 's ochtends in het lab, 's middags lesgeven, 's avonds lezen. Mijn moeder en hij zijn maar twee jaar samen geweest. Ik stel me weleens voor hoe ze als pasge-

trouwd stel waren, allebei nog steeds erop gericht de ander te behagen. Ik stel me voor hoe ze hem bekoorde met haar jeugd en *joie*. Na haar dood las papa me 's avonds voor als hij op tijd thuis was, en elke zomer ging hij een week met me vissen. Hij leerde me de namen van alle botten in het menselijk lichaam, totdat ik ze kon opzeggen. Hij liet me Latijnse verbuigingen uit het hoofd leren: *amo, amas, amat*, en het Onzevader in het Latijn: *pater noster, qui es in caelis*. Hij zei dat kennis van het Latijn blijk gaf van een ontwikkelde geest. Ik leerde de gebeden, maar niet bidden. Ik leerde 'ik hou van jou' te zeggen in een taal die mijn vader dood noemde.

Als hij me voorlas, keek hij weleens naar de zwart-witfoto van mijn moeder op mijn nachtkastje. De jonge vrouw is in zacht licht gefotografeerd. Ze heeft een baby – mij – in haar armen en we kijken elkaar diep in de ogen. Papa's stem stierf dan weg, en ik leerde te wachten tot zijn aandacht zich weer van de foto naar de bladzijde verplaatste. Ik denk dat ik op die manier begon te lezen: ik bestudeerde de woorden in een opengeslagen boek en wachtte tot het ontbrekende werd aangevuld.

Ik kan me mijn moeder niet goed herinneren. Er is een foto waarop papa en zij op de berg achter een sneeuwpop staan. Hij heeft zijn armen om haar middel geslagen; haar ogen lachen en om haar volle, geopende lippen ligt een brede, uitgelaten glimlach. Hoewel het koud is draagt ze geen muts. Haar haar is los, lang en verwaaid. Ik heb haar haar: krullend en met goudblonde strepen. Ik herinner me wél dat ik op mijn rug in de woonkamer lag en de geur rook van warme katoen onder haar strijkijzer in de keuken. Ik herinner me ook een zwart gat in de kille aarde. Ik herinner me een geurige lelie in mijn hand met onnatuurlijk wasachtige, witte bloemblaadjes; 'tranen van Eva', noemde iemand die. Ik

moest de bloem op de kist gooien. Ik weet nog dat ik naar beneden keek en bang was voor de diepte en de harde lijnen van de gekerfde aarde.

Eén ding is zeker: de tijd heelt lang niet alle wonden.

Ik herinner me fragmenten, bewegende lichtvlekken op een wintermuur.

Berthe nam me een keer mee naar een optreden van Etta James in de bluesclub aan St. Laurent, op een avond dat mijn vader niet thuis was. Ze zei: Ze kunnen niet zien dat ik je mee naar binnen neem, en als we eenmaal binnen zijn, ken ik *le gars*, van hem mag je vast wel blijven. *Alors, mon p'tit chou*, ik smokkel je mee tussen mijn boodschappen.

Ik trok haar tweewielig boodschappenkarretje met de aan het frame bevestigde geruite tas. Een paar straten van de club vandaan hielp ze me de tas in, waarna ze een theedoek over mijn hoofd legde en me twee trappen op en de deur door liet hobbelen.

Etta had een blond afrokapsel, een hartvormig gezicht en reusachtige, aangezette zwarte wenkbrauwen, en toen ze zong wist ik zeker dat ze diep in mijn ogen keek. Ze zong over blinde meisjes en haar lippen waren droevig en tegelijkertijd sluw. Ik wist dat ze net als ik van diep uit haar binnenste hilde, *ai, ai, ai, ai*, toen ik haar hoorde praatzingen over verraad en heroïsche zoektochten naar liefde, en ik liet me wegzinken in de warmte van Berthes schoot, haar om me heen geslagen armen, en de houtachtige geur van harszeep op haar huid. Die avond begreep ik waarom er als eerste geluid op de wereld was, nog vóór licht of water.

Berthe was op zeer jonge leeftijd al uit werken gestuurd, als dienstmeisje in een Engelssprekend huishouden in Westmount. Onder het schoonmaken bekeek ze hun kunstwerken en luisterde ze naar hun muziek. Dat was meer waard

dan het beetje geld dat ik daar kreeg, vertelde ze me, dat ik Engels leerde en naar Ray Charles en Robert Johnson luisterde.

Na afloop van mijn schooldag op de Miss Edgar's and Miss Cramp's-school lagen Berthe en ik vaak samen op de grond de foto's te bekijken op de hoezen van haar elpees, en te luisteren naar de met krassen overdekte deltablues uit Mississippi, en de verlangende, peilloos diepe stem van Etta, die biddend zingend 'Tell Mama' en 'Sunday Kind of Love' ten gehore bracht.

Mijn vader ontsloeg Berthe toen ik dertien was, omdat hij vond dat ik haar niet meer nodig had. Ze had dit voorzien, en toen ze vertrok kon ik voor mezelf koken en zelf de was en mijn huiswerk doen. Na school maakte het zwakke winterzonlicht plaats voor vroege duisternis in ons eenzame appartement. Ik zat vaak met een groot donsdekbed om me heen te lezen onder één lamp met een geschilderde kap, de maansverduistering van de kamer. Ik probeerde de aandacht van mijn vader te trekken door mijn ontembare haar nog woester te laten worden, uiterst strakke spijkerbroeken te dragen, het slimste meisje van de klas te zijn. Ik kocht een ziekenfondsbrilletje dat mijn gezichtsvermogen er beter noch slechter op maakte. Ik maakte hem wijs dat ik bij vriendinnen langsging terwijl ik stiekem bluesclubs binnensloop, tot de eigenaar van een kleine, sjofele club in het noordelijke deel van de stad me tegenhield toen ik naar binnen probeerde te glippen om Willie Dixon 'I Ain't Superstitious' te horen zingen. De portier bracht me naar het kantoor van de manager en die belde mijn vader om te zeggen dat hij me moest komen ophalen. Mijn vader parkeerde de auto en liep langs drugsdealers, hoeren en bluesfans naar het kantoortje, waar ik gesigneerde foto's van muzikanten stond te bestuderen, die in goedkope houten lijsten aan de muur van de manager hingen. Tijdens de rit naar huis zei ik

tegen mijn vader dat ik het niet eerlijk vond dat ik er niet binnen mocht: ik ging er al jaren met de metro heen, luisterde al jaren naar blues. Mijn vader gaf een neutraal knikje zonder zijn ogen van de weg te halen en zei: Het duurt nu niet lang meer.

Ik wilde dat hij zei: Ik neem je wel mee. Je kunt samen met mij naar muziek luisteren.

Hij huurde Charlotte in, een van zijn studentes, om me Latijnse les te geven, en het toeval, een handje geholpen door mijn vader, wilde dat ze van blues hield, en vanaf dat moment nam zij me mee. Ik was een ontsnapte groengele parkiet die door een zwerm mussen werd beschermd. Als we in de rij stonden voor een club namen Charlotte en haar vriendinnen me in hun midden, om dit gevaarlijk bontgevederde wezentje dat hun was opgedrongen te verbergen. En heel lang vond ik het niet onbevredigend om zo op te groeien.